

**Koordinace národních systémů
sociálního zabezpečení v rámci EU,
koordinace rodinných dávek a
koordinace dávek v nezaměstnanosti**

JUDr. Jana Komendová, Ph.D.

Program přednášky

1. Účel koordinace
2. Volný pohyb osob, volný pohyb pracovní síly v rámci EU
3. Právní úprava koordinace
4. Osobní rozsah koordinace
5. Věcný rozsah koordinace
6. Základní zásady koordinace
7. Koordinace rodinných dávek
8. Koordinace dávek v nezaměstnanosti

Účel koordinace národních systémů sociálního zabezpečení v členských státech EU

- Účelem je zajistit nároky vyplývající ze systému sociálního zabezpečení osobám, které využívají právo na volný pohyb osob a právo na volný pohyb pracovní síly
- Koordinační pravidla určují, který právní řád se použije
- Cílem je zabránit:
 - negativnímu konfliktu právních řádů
 - pozitivnímu konfliktu právních řádů

Právní úprava koordinace národních systémů sociálního zabezpečení

- Primární právo – čl. 48 Smlouvy o fungování EU – legislativní pravomoc orgánů Unie přijímat akty sekundárního práva k ochraně migrujících pracovníků, OSVČ a osob na nich závislých, pokud jde o doby vzniku nároku na dávky a výplatu dávek na území jiného členského státu
- Sekundární právo
 - Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) 883/2004 ze dne 29. dubna 2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení
 - Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) 987/2009 ze dne 16. září 2009, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení 883/2004

Osobní rozsah koordinace

- **Evropský přeshraniční prvek** - oprávněná osoba podléhá nebo podléhala právním předpisům více než jednoho členského státu
- **Přímá působnost**
 - Státní příslušníci členských států EU,
 - Státní příslušníci států EHP (Norsko, Island, Lichtenštejnsko) a Švýcarska,
 - Osoby bez státní příslušnosti a uprchlíci bydlící na území členských států
 - Státní příslušníci třetích zemí, kteří oprávněně pobývají na území některého členského státu
- **Odvozená působnost**
 - Rodinní příslušníci osob, které přímo podléhají koordinaci,
 - Pozůstalí po osobách, které přímo podléhaly koordinaci

Věcný rozsah koordinace

Dávky, na které se koordinační pravidla vztahují

- Dávky v nemoci,
- Dávky v mateřství a rovnocenné otcovské dávky,
- Dávky v invaliditě,
- Dávky ve stáří,
- Pozůstalostní dávky,
- Dávky při pracovních úrazech a nemocech z povolání
- Pohřebné,
- Dávky v nezaměstnanosti,
- Předdůchodové dávky,
- Rodinné dávky

Negativní vymezení věcného rozsahu koordinace

- Koordinační pravidla se nevztahují na:
 1. Sociální a léčebnou pomoc,
 2. Dávky, u nichž členský stát přijímá odpovědnost za škody např. obětem války a vojenských akcí nebo jejich následků, obětem trestných činů, atentátů nebo teroristických útoků, obětem škod způsobených státními činiteli při výkonu služby, obětem, jež utrpěly znevýhodněním z politických či náboženských důvodů nebo z důvodu svého původu.

Základní zásady koordinace

1. Zásada zákazu diskriminace na základě státní příslušnosti – platí, pokud jde o státní příslušnost členských států,
2. Zásada sčítání dob pojištění – jde o doby pojištění dosažené v jednotlivých členských státech,
3. Zásada aplikace právního řádu jen jednoho členského státu EU,
4. Zásada výplaty dávek do ciziny

Rovné zacházení a zákaz diskriminace z důvodu státní příslušnosti

- Úplatní se jen, pokud jde o státní příslušnost členských států EU, EHP a Švýcarska
- Základní zásada, na niž je EU založena
- **Přímá diskriminace** – ustanovení právních předpisů nebo rozhodnutí národních orgánů, které z nároků a práv vylučují osoby na základě státní příslušnosti
- **Nepřímá diskriminace** – rozdílné zacházení založené na zdánlivě neutrálním kritériu, které ve svém důsledku znevýhodní státní příslušníky jiných členských států ve srovnání s vlastními státními příslušníky

Koordinace rodinných dávek

- Rodinná dávka dle čl. 1 nařízení 883/2004 - všechny věcné nebo peněžité dávky určené k vyrovnání rodinných výdajů.
- Vyloučení záloh na výživné zvláštních dávek při narození dítěte a dávek při osvojení dítěte
- Rodinné přídavky pravidelně se opakující peněžité dávky poskytované výlučně s ohledem na počet a případně věk rodinných příslušníků
- Rozdíl od dávek v mateřství, jejichž účelem je zajištění péče v těhotenství a po porodu a náhrada příjmu z výdělečné činnosti v důsledku narození dítěte

Úprava koordinace rodinných dávek

- Primární právo
- Smlouva o EU čl. 3 odst. 3
 - Jedním z cílů Unie je podpora sociální spravedlnosti a ochrany, rovnost mužů a žen
- Listina základních práv Unie čl. 24 práva dítěte

Děti mají právo na ochranu a péči nezbytnou pro jejich zdravý vývoj
- Listina základních práv EU čl. 33 odst. 1 ochrana rodiny
 - právní, hospodářská a sociální ochrana rodiny

Úprava koordinace rodinných dávek

- Sekundární právo – nařízení Evropského parlamentu a Rady 883/2004/ES o koordinaci národních systémů sociálního zabezpečení
- Kapitola 8 čl. 67 a násl.
- Zaměření zejména na případy souběhu nároků na dávky z více členských států

Zákaz diskriminace na základě státní příslušnosti

- osoba má nárok na rodinné dávky v souladu s právními předpisy příslušného členského státu, včetně dávek pro rodinné příslušníky, kteří bydlí v jiném členském státě, jako by bydleli v příslušném členském státě. Důchodce však má nárok na rodinné dávky v souladu s právními předpisy členského státu příslušného pro poskytování jeho důchodu

Pravidla přednosti poskytování dávek

- Rodinné dávky poskytované během stejné doby stejným rodinným příslušníkům dle předpisů více členských států
- a) U dávek poskytovaných více než jedním členským státem z různých důvodů.
 1. nároky přiznané z důvodu zaměstnání nebo samostatně výdělečné činnosti
 2. nároky přiznané z důvodu pobírání důchodu
 3. nároky přiznané z důvodu místa bydliště

Pravidla přednosti poskytování dávek - pokračování

Rodinné dávky poskytované během stejné doby stejným rodinným příslušníkům dávky dle předpisů více členských států

b) U dávek poskytovaných více než jedním členským státem ze stejných důvodů

1. Nároky přiznané z důvodu zaměstnání nebo samostatně výdělečné činnosti – místo bydliště dětí, podpůrně, tam kde je to vhodné nejvyšší dávky (rozdělení nákladů na dávky,
2. Nároky přiznané z důvodu pobírání důchodu – místo bydliště dětí, podpůrně tam kde je to vhodné nejdelší doba pojištění nebo bydlení podle kolidujících předpisů
3. Nároky přiznané z důvodu bydliště - místo bydliště dětí

Koordinace dávek v nezaměstnanosti

Podle MOP je nezaměstnaná osoba, která se nachází v situaci, kdy práci hledá a je k dispozici k přijetí vhodného zaměstnání

Účel poskytování dávek v nezaměstnanosti

1. Peněžité dávky.

Alimentační charakter - mají nahradit příjem osoby a zajistit její obživu

Motivační charakter - motivace uchazeče o zaměstnání k nalezení nového zaměstnání

V ČR podpora v nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci

2. Věcné dávky – pomoc při hledání nového zaměstnání, je poskytována v rámci veřejných služeb zaměstnanosti,

Nezaměstnanost a volný pohyb osob

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států – Všichni občané Unie mají právo pobytu na území jiného členského státu po dobu delší než tři měsíce, pokud mimo jiné:

- Jsou v hostitelském členském státě zaměstnanými osobami nebo osobami samostatně výdělečně činnými.
- Pro tyto účely si občan Unie, který již není zaměstnanou osobou ani samostatně výdělečně činnou osobou, ponechává postavení zaměstnané osoby nebo osoby samostatně výdělečně činné v těchto případech:
 - je řádně zapsán jako nedobrovolný nezaměstnaný poté, co byl zaměstnán více než jeden rok a je řádně zaregistrován u příslušného úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání;
 - je řádně zapsán jako nedobrovolný nezaměstnaný po skončení pracovní smlouvy na dobu určitou kratší jednoho roku nebo poté, co se během prvních dvanácti měsíců stal nedobrovolně nezaměstnaným, a zaregistrován u příslušného úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání. V tom případě si postavení pracovníka ponechává na dobu alespoň šesti měsíců;
 - zahájí odbornou přípravu. Pokud není nedobrovolně nezaměstnaný, může si postavení pracovníka ponechat, pouze vztahuje-li se odborná příprava k jeho předchozímu zaměstnání.

Zvláštnosti úpravy

Kapitola 6 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) 883/2004 o koordinaci národních systémů sociálního zabezpečení (čl. 61 – 65)

Modifikace základních principů koordinace v důsledku:

- o návaznosti dávek na postavení pracovníka a práva na pobyt
- o povinnosti řádné registrace u orgánu veřejných služeb zaměstnanosti
- o povinnosti uchazeče o zaměstnání spolupracovat s orgány veřejných služeb zaměstnanosti
- o kontroly plnění povinností uchazeče o zaměstnání spolupracovat s orgány veřejných služeb zaměstnanosti
- o Zvláštního postavení přeshraničních pracovníků

Princip zákazu diskriminace na základě státní příslušnosti

Nezaměstnaná osoba:

se registruje u úřadu práce ve státě, ve které pracovala naposledy
žádá o dávky u úřadu práce ve státě, ve kterém naposledy pracovala
dávky jsou jí poskytovány za stejných podmínek jako státním
příslušníkům hostitelského státu

Př. český zákon o zaměstnanosti stanoví:

Pro účely zaměstnávání zaměstnanců ze zahraničí podle tohoto zákona se za cizince nepovažuje občan Evropské unie a jeho rodinný příslušník a rodinný příslušník občana České republiky.